

Bismillahir-Rahmənir-Rahim!

Əssalamun aleykum və rəhmətullahi və bərəkətu!

Hörmətli həmkarlar,

“Pandemiya şəraitində auditor xidmətinin qarşısında duran vəzifələrin həllinə dair” Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası sədrinin 08/04/2020-ci il tarixli 1/11 N-li sərəncamına əsasən, müasir şəraitdə ölkədə müstəqil auditin qarşısında duran problemlərin müəyyənləşdirilməsi, bu problemlərin operativ və səmərəli həll edilməsi üzrə yeni dövrün çağırışlarına uyğun tövsiyələrin işlənilib hazırlanması, Auditorlar Palatasının üzvlərinə əməli köməkliyin göstərilməsi məqsədi ilə öz təkliflərimi vermək istərdim.

İnanıram ki, Azərbaycan xalqı dövlət başçımız İlham Əliyev cənablarının verdiyi qərarlara və atdığı humanist addımlara dəstək olmaqla “evdə qal” şuarına, lakin işdən qalma və digər vacib vəzifə və öhdəliklərindən qalma prinsiplərinə ciddi əməl edərək, koronavirus pandemiyasına qalib gələcək. Etdiyimiz duaların Tanrı tərəfindən qəbul olunmasına inandığımız üçün bilməliyik ki, ən çətin məqamların belə həlli var və baş vermiş hadisənin pis tərəfi olduğu kimi, düşünməyə vadar edəcək yaxşı tərəfləri də mövcuddur. Bu barədə sosial şəbəkələrdə artıq yetərinə məlumatlar, çağırışlar və etiraflar öz yerini tapır. Yaxşı tərəfin olduqca çox olması insanların bu vəziyyətlərdən çıxması üçün müxtəlif yolların axtarılıb tapmasına, düşünərək düzgün addım atmasına, bütün qarşıda qoyulan çətin məqamların həlli yollarını tapmağına və icra etməsinə kömək olur. İnanıram ki, biz auditorlar da bu yolların axtarılıb tapılmasında öz azda olsa dəyərli fikirlərimizi hər birimiz verməklə, “güc birlikdədir” şüarınının gücünə inanaraq məsləhətlərimizi əsirgəməyəcəyik və nəticədə hamiya yararlı ola biləcək qərarlar verəcəyik.

Bildiyiniz kimi, pandemiya ilə əlaqədar müxtəlif xidmət sektorları evdən çıxmadan internet vasitəsi ilə işlərini idarə edir. Biz auditorlarda həmçinin. Demək olar ki, bu şəraitdə AR Auditorlar Palatası tərəfindən tərtib edilmiş konvensiyaya uyğun innovativ təkliflərin tərəfimizdən cüzi olsada bir qismini icra etmək mümkün olub. Biz Onedrive, Zoom və s. proqramlardan istifadə edərək evdən çıxmadan işlərimizi qurmuş oluruq. Bununla da biz vaxtımızın evdən çıxmadan səmərəli istifadəsinə yönəldirik desəm yanılmaram və iqtisadiyyatımıza, sahibkarlarımıza dəymiş zərəri belə qarşılamaq dövlətimizin və bizim imkanlarımız daxilindədir. Bunun üçün dövlətimiz bir necə proqram və layihələr üzrərində çalışır və icra etməkdədir. Bizim də bu işdə öz töhvəmizi verə biləcəyimizə inanıram. Əslində evdən çıxmadan işlərin idarə edilməsinin bir neçə müsbət tərəfləri var:

- Bir şuar altında birləşərək koronavirus pandemiyasına qalib gəlirik
- Ailəməz vaxt ayırmaq imkanı əldə etmişik
- İş gecikmələrin qarşısının alınması)
- Beləliklə rəhbərliyinin əsəblərinin qorunması səbəb olmuşuq)
- Şəxsi və qərəzli münasibətlərin və konfliktlərin aradan qaldırılmasına kömək olmuşuq)
- Sağlam qida ilə qidalanırıq və fast fooddan uzaqlaşmışıq
- Nəqliyyat vasitələrindən az istifadə olunması bütün dünyada tıxacların aradan qaldırılması problemini həll edib
- Atmosfer təmizlənilir
- Ətraf mühütün təmizliyinə və gigiyenaya riayət edirik

- Bütün ticarət, bank, vergi və s. əməliyyatlarının elektron icrasını təmin edirik
- Online tədrislərdə aktiv iştirak edirik

və daha bir sıra işlərin vaxt itkisinə yol verilmədən icrasını təmin edirik.

Bu günə kimi əksəriyyətimiz vaxtın, azadlığın, sağlamlığın dəyərini bilmədən israfçılığa yol vermişik. Lakin indi dəyərini bilmədiyimiz şeyləri qiymətləndirir və irafçılığa yol verdiyimiz əməllərin qarşısını alırıq. Bunun üçün davamlı işlər körməliyik.

Bütün qeyd olunanlardan yararlanmaqla, auditorun işinin mövcud şəraitdə operativ aparılması üçün düşünürəm “Vahid baza” yaradılması vaxtı gəlib çatıb. Bununla bağlı innovativ konsepsiya AR Auditorlar Palatası tərəfindən işlənilib hazırlanıb. Həmçinin bir çox məqamlar konsepsiyada öz əksini tapır. Lakin mövcud şəraitdə operativ və çevik işlərin görülməsi üçün, daha rahat və asan icra oluna biləcək vasitələrdən istivadə olunması kərəktdir. “Vahid baza” dedikdə vergi ödəyicisinin apardığı bütün əməliyyatlar-qeydiyyatdan tutmuş, fəaliyyətinə dair apardığı əməliyyatların yerləşdiyi bir baza nəzərdə tutulur. Bunun üçün artıq mövcud vergi sistemi, əmək və əhalinin sosial müdafiəsi sistemi, gömrük sistemi, bank sistemi və s. vasitələr mövcuddur. Məlumatların AR Vergilər Nazirliyinin vergi internet xidməti vasitəsi ilə inteqrasiya olunmaqla, “Vahid baza” da formalaşmasını mümkün edə bilər. Auditorların öz səlahiyyətləri çərçivəsində məlumatların əldə edilməsi və “Vahid baza”ya giriş imkanının verilməsi üçün prosedur və qanunvericilik işlənilib hazırlanmalıdır. Düşünürəm bu məlumatların əldə edilməsinə əsas ilkin auditorun vergi ödəyicisi ilə bağladığı müqavilə və müvafiq mövcud qanunvericilik imkan verəcək. Lakin qanunvericiliyə icazə ilə bağlı bəzi əlavələr etmək kərəktdir.

Demək olar ki, vergi orqanlarında əksər məlumatlar elektron sistem vasitəsi ilə formalaşır. Vergi ödəyicisinin qeydiyyatdan tutmuş, debitor və kreditorları ilə sövdələşmədən irəli gələn hesablaşmalar, əməliyyatlar, onlara dair təqdim edilən hesabat və bəyyannamələr və s.. Bu məlumatlar əsasən rezident şəxslərin əməliyyatlarını əks etdirir. Biz Gömrük Komitəsinin vergi ödəyicisinin xarici ölkələrlə apardığı ticarətdən irəli gələn məlumatlarının vergi bazasına ötürülməsi vasitəsi ilə, qeyri-rezidentlərin də əməliyyatlarına giriş əldə etmiş oluruq, bank əməliyyatları da buna imkan verir və həmçinin muzzdlu işçilərin əmək müqavilələri, bildirişlər və s. əməliyyatlar barədə və əhalinin sosial müdafiəyə sistemində əldə etmək mümkünlüyü, bank ödənişlərinin, vergi, gömrük, məşğulluq sənədlərindən irəli gələrək icra olunması və biri biri ilə əlaqələrin yaradılması üçün vergi ödəyicisinin “Vahid baza”nın vergi orqanlarında formalaşmasına imkan verir. Nəzərə almalıyıq ki, qeyri-rezidentlərin xidmətlərinə dair qeydiyyat aparılmır və yalnız bu halda qeyri-rezidentlərin xidmətləri üzrə əməliyyatlar barədə məlumat almaq imkanı məhdudlaşır. Bunun üçün hər bir vergi ödəyicisinin bağladığı müqavilələr elektron qaimə-fakturalar kimi, vergi internet bazasında qeydiyyatdan keçirildiyi halda əsas götürülə bilər. Bu gömrük əməliyyatlarına da yararlı ola bilər və bu əməliyyatlara dair elektron qaimə-faktura qrafası yaradıla bilər. Rezidentlər ilə müqavilələrin qeydiyyatı da bu bazada aparılrsa auditorlar, banklar, vergi, gömrük və s. orqanları bundan yararlanmaqla kölgə iqtisadiyyatına STOP demiş olur. Çünki müqavilələrin qeydiyyatı aparılması saxta sövdələşmələrin qarşısını və müvafiq orqanlardan yayındırılmasına şərait yaradır. İcazələr, Lisenziyalar, sertifikatların da “Vahid baza”ya ötürülməsi və qeydiyyatı aparılması nəzərdə tutula bilər. Necə ki, “0” dərəcəli sertifikatların qeydiyyatı aparılır.

İndiki durumda gördüyünüz kimi, işsizlik müavinətinin alınması vətəndaşları məcbur edir ki, hər bir işsiz vətəndaş qeydiyyata alınsın və dövlətin verdiyi müavinətdən yararlansın. Bu da öz növbəsində kölgə iqtisadiyyatın statistikasını qismən də olsa bəlli edir və qarşısının alınması üçün davamlı proqramların işlənməsinə köməklik göstərərək həllinə və qarşının alınmasına kömək edir.

Nəzərə alsaq ki, bütün informasiya vergi internet sisteminin bazasında toplanır və 2020-ci ildən vergi məəcəlləsində edilən dəyişikliklər ilə əlaqədar vergi ödəyicilərindən əlavə məlumatlar Excel alınır. Məsələn: debitor və kreditorlar barədə məlumat, mal dövriyyəsi, əmək haqqı və s. bütün məlumatlar hesabat şəklinə formalaşır və müvafiq ilkin sənədlərə istinad edilir, bu məlumatların əldə edilməsi üçün auditorlar çətinlik çəkməyəcəklər. Həmçinin, vergi ödəyicilərini də vergi risklərindən qorumaq məqsədi ilə, düşünürəm vergi bəyannamələrinin tərtibi vergi ödəyicisi tərəfindən deyil, vergi "Vahid baza" sistemi vasitəsi ilə formalaşsa və vergi ödəyicisinə təsdiq üçün göndərsə, AR Vergi Məcəlləsinin müddəalarından yarana biləcək aydın olmayan məqamların vergi ödəyicisinin xeyrinə həll olunması və yersiz sanksiyaların qarşısının alınması mümkün olacaq. Kameral yoxlamalar vasitəsi ilə aydın olmayan məqamlara aydınlıq gətirməklə operativ həlli mümkün olacaq. Beləliklə də Vergi orqanları tərəfindən aparılan və illərcə uzanan səyyar vergi yoxlamalarının, yersiz məhkəmələrin qarşısı alınmış olacaq. Vergi orqanlarının 2020-ci ildən etibarən vergi ödəyicisindən tələb etdiyi formaların çox böyük həcmdə olması və vaxt aparmasını nəzərə alaraq, bu formalarda bəzi dəyişikliklər edilməsinə ehtiyac duyulur. Çünki bu vahid baza sistemi işləsə, onda həmin formaların vergi ödəyicisindən alınmasına bir neçə məqamlarda ehtiyac olmaz. Artıq vergi ödəyicisi mal alarkən mala dair məlumatlar müvafiq kod altında malın çeşidləri, ad və miqdarı, və s. məlumatlar qeyd edilməklə gömrük bəyannaməsi və qaimə fakturalarında öz əksini tapır. Xidmətlər həmçinin qaimə-faktura verildikdə müvafiq xidmət kodu altında, müvafiq dövrə aid olması barədə məlumat vergi ödəyicisi tərəfindən sistemə ötürülür. Eynən əmək müqavilələrindən irəli gələrək, əmək haqqlarının ödənilməsi üçün vergi və əmək məşğulluğu ilə uyğunlaşma aparılır. Əmək münasibətlərindən irəli gələn əlavə mükafat, məzuniyyət, ezamiyyə və s. hesablamalara nəzarət etmək üçün işçinin iş gediş-gəliş davamiyyəti (time sheet) və əmək haqqı cədvəli hesabatı müvafiq tələblərə uyğun olaraq təsdiq edilmiş vahid formaya uyğun əmək haqqı cədvəli formasında vergi orqanlarına ötürülə bilər. Bunun üçün əmək məəcəlləsinin müddəaları, ezamiyyə normaları və s. qanunvericilik nəzərə alınmaqla hesabat rəhbərlik tərəfindən ötürüldükdə təsdiq edilmiş sayılır. Yəni bütün bu sadalanlar AR Vergilər Nazirliyinin "Vahid Baza" altında formalaşsa və auditorlara müvafiq məlumatın əldə edilməsi üçün məhdud giriş imkanları verilsə bu şəraitdə və gələcəkdə işlərin operativ aparılmasına imkan verəcək. Bütün bunlar yaradılsa, Auditorlar vergi ödəyicisinin əməliyyatlarına dair lazım olacaq məlumatı vergi ödəyicisi ilə bağladığı audit xidməti müqaviləsinə əsasən, vergi internet "Vahid baza"sından məhdud giriş imkanı vasitəsi ilə əldə edəcəklər. Biz məhdud çıxış imkanlarını da nəzərə almaqla, "Müstəqil auditor hesabatını" hər iki tərəfin email vasitəsi ilə yazılı məktubu ilə və ya vergi orqanlarına göndərilən qaimə-fakturanı əsas götürülməklə təsdiq və icra etmiş oluruq. Vergi ödəyicisinin mühasibat uçotuna gəldikdə isə, distant əlaqə yaratmaqla kənardan mühasibat proqramına giriş imkanları yaradılır və bunun üçün müxtəlif proqram vasitələrindən istifadə etməklə məlumat əldə etmək olur. Serverə qoşulmaq üçün adətən RDP (Remote desktop control) proqramı vasitəsi ilə mümkündür. Sadəcə kompüter və ya laptop (portativ kompüter) üçün isə TW (TeamViewer), AD (AnyDesk) proqramlarından istifadə etmək olar. Bunun üçün audit xidmətlərindən yararlanan sifarişçilərin icazəsi verilməlidir, bu da ilkin audit xidmətlərində nəzərdə tutula bilər. Audit sübutlarının üçüncü tərəflərdən əldə edilməsi üçün isə yazılı müraciətlər vasitəsi ilə əldə etmək mümkündür. Həmçinin Bulud (Onedrive) sistemə keçidin təmin edilməsi, distant, evdən çıxmadan və ya mobil telefon vasitəsi və s. işlərin operativ aparılmasına imkan yaradır. Bu vasitə bir çox şirkətlərdə tətbiq edilir və üstün cəhətləri: serverlərdən istifadə etmək ehtiyacı olmur, yüklənmə baş vermir, distant olaraq dünyanın hər bir yerindən işlərin aparılması mümkün olur, artıq xərclərin qarşısını alaraq təhlükəsizliyi təmin etmiş olur. Bütün sadalanları Bulud sistemi özündə birləşdirir.

Ümid edirəm ki, verdiyim təkliflər faydalı olacaq və hər-hansı nəzərdən qaçan və ya dolğun olmayan məqam olarsa üzürlü sayın. Bizim bizi qoruyan Tanrımız, güclü dövlət başçımız, dövlətimiz və güclü millətimiz var!!! Bununla da biz, dövlət başçımızın ətrafında toplaşaraq “evdə qal və işdən qalma” şuarına əməl etməklə, kölgə iqtisadiyyatına və korrupsiyaya son qoymaqla, şəffaflığı hər bir mənada təmin edərək güclü dövlətimizin dahada güclü olmasına çalışmalıyıq. İmkansız ailələrə, sahibkarlara dövlətimiz dəstək və qayğısını əsirgəmədiyi üçün, biz də öz bacardığımız köməyi millətimiz və dövlətimiz qarşısında əsirgəməməliyik.

Hörmətli, Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının sədri Vahid Novruzov cənablarına bizə bu şəraiti yaratdığı üçün, dərin təşəkkürümü bildirirəm və bu mövcud şəraitdə ən aktual və dəyərli sözləri ilə cümləmi tamamlayıram.

Ulu tanrı hər birinizə yar olsun!

Hörmətlə,

Alfa Audit QSC –nin Audit üzrə meneceri

Aygün Saday qızı Səfərova

09/04/2020-ci il